

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-75>

УДК 657.11

ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

ACCOUNTING OF PAYMENT CALCULATIONS IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY ECONOMIC AND SOCIAL CHALLENGES

Овсюк Ніна Василівна

доктор економічних наук, професор, професор кафедри,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8776-9503>

Ковбасюк Ілона Сергіївна

студентка,
Національний авіаційний університет,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-1160-5539>

Ovsyuk Nina, Kovbasiuk Ilona
National Aviation University

Стаття присвячена актуальним питанням розрахунків з оплати праці в контексті сучасних економічних та соціальних викликів. Виняткова роль обліково-аналітичного забезпечення в процесах управління спричинює підвищену увагу до бухгалтерського обліку розрахунків з оплати праці як вагомого джерела інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства. Авторами визначено методологічні засади щодо відображення розрахунків з оплати праці в системі бухгалтерського обліку, а також об'єкти обліково-аналітичного забезпечення управління суб'єктами господарювання. У процесі дослідження доведено, що результативна економічна інформація, яка необхідна для ефективної діяльності суб'єктів господарювання, створюється за сприяння системи елементів методу бухгалтерського обліку з метою формування підґрунтя для прийняття дієвих управлінських рішень.

Ключові слова: система оплати праці, розрахунки з оплати праці, зарплата, обліково-аналітичне забезпечення, бухгалтерський облік.

The article is devoted to the topical issue of wage calculations in the context of modern economic and social challenges. The exceptional role of accounting and analytical support in management processes causes increased attention to the accounting of payroll calculations as an important source of information about the financial condition and results of the enterprise. The authors have defined the methodological principles for displaying wage calculations in the accounting system, as well as the objects of accounting and analytical support for the management of economic entities. In the research process, it was proved that the objects of accounting and analytical management of business entities are: primary accounting information (primary documents); current accounting information (processing of primary information and display of business operations on accounting accounts); effective accounting information (reporting). Therefore, the effective economic information obtained as a result of the analysis and synthesis of accounting information is formed using a system of elements of the accounting method in order to form the basis for making effective management decisions. For the formation of accounting and analytical support, it is necessary to take into account socio-economic challenges not only in the internal, but also in the external environment, which are not reflected in the accounting system, but can affect the efficiency of the enterprise's economic activity. The information generated as a result of the accounting display of the specified payments is a factor influencing decision-making regarding the creation of conditions under which the behavioral aspects of employees were as close as possible to the company's goals. The result of proper organization and accounting of payroll calculations is an increase in the efficiency of the enterprise's economic activity due to the effective management of motivational potential. In order to effectively organize payroll accounting, business entities must take into account changes in legislation, use new methods of controlling labor relations and make effective decisions regarding all problems related to employee remuneration. Despite the difficult circumstances, employers are obliged to pay wages in strict accordance with current legislation.

Keywords: payroll system, payroll calculations, salary, accounting and analytical support, accounting.

Постановка проблеми. Оплата праці є однією з ключових складових економічної системи будь-якої країни, яка визначає не лише рівень життя її громадян, а й конкурентоспроможність бізнесу та національної економіки в цілому. Перебуваючи у складному геополітичному та економічному стані Україна постійно стикається з викликами, пов'язаними з оплатою праці на різних рівнях.

У цьому контексті визначення бухгалтерського обліку розрахунків з оплати праці в Україні у взаємозв'язку з сучасними викликами є важливим завданням економічних досліджень. Глибоке розуміння цих процесів уможливить не лише ефективне прогнозування можливих ризиків та викликів, а також розроблення стратегій, спрямованих на зростання конкурентних позицій українських підприємств у глобальному економічному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Багато науковців сьогодні зосереджують увагу на різних аспектах оплати праці, включаючи проблеми розвитку системи оплати праці в Україні, її регулювання та реформування, аспекти обліку розрахунків з працівниками тощо, серед них: Ф. Ф. Бутинець, Л. М. Герасимчук, О. І. Коблянська, С. В. Мочерний, І. В. Савченко та ін.

Мельникова Л. В. та Криворот О. Г. досліджували проблеми, які існують в обліку оплати праці внаслідок воєнної агресії і шляхи адаптації до таких обставин, обумовлені комплексною підтримкою економіки України [1].

Гуренко Т. О. акцентувала увагу на розвитку трудових відносин у воєнний період та особливостям обліку праці та її оплати з урахуванням вимог існуючого законодавства та тимчасових змін, які введені на період воєнного стану в нашій державі [2].

Однак, не зважаючи на ґрунтовні наукові роботи, облік розрахунків з оплати праці потребує подальшого дослідження в контексті загальної соціально-економічної ситуації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатня розробленість організаційно-методичних засад облікового відображення розрахунків з оплати праці з урахуванням вимог чинних законодавчих актів та тимчасових змін введених на період воєнного стану в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета даної роботи полягає у аналізі впливу глобальних економічних та соціальних чинників на систему оплати праці

в Україні та облікове відображення розрахунків з персоналом.

Завданнями даної роботи є: визначення ключових тенденцій, факторів, що впливають на цей процес, та надання рекомендації щодо оптимізації обліку розрахунків з оплати праці в світлі глобальних викликів та можливостей.

Вклад основного матеріалу дослідження. Наразі система оплати праці в Україні перебуває під впливом низки чинників, серед яких можна виділити внутрішні та зовнішні. До внутрішніх факторів належать економічна та політична ситуація в країні, демографічні процеси, рівень розвитку бізнес-інфраструктури та ринок праці. До зовнішніх факторів належать світові економічні та політичні тенденції, міжнародні торговельні відносини, інвестиційний клімат та міжнародні стандарти фінансової звітності.

Безпрецедентна економічна та міграційна кризи виступають основними чинниками, які погіршили стан ринку праці в Україні: до кінця 2022 року ВВП України скоротився більш ніж на 30%, національна валюта значно подешевшала, ціни зросли, а доходи населення суттєво знизилися [3].

Запровадження воєнного стану та мобілізація також були важливими чинниками, що вплинули на динаміку ринку праці та зайнятість. Призов до лав ЗСУ суттєво вплинув на обсяги зайнятості та зумовив зміни в обороті трудових ресурсів, а саме: значно посилив дефіцит людських ресурсів на ринку праці.

Станом на початок травня 2023 року в Україні мешкає близько 29 мільйонів осіб. З них 17 мільйонів є економічно неактивним населенням. У цій категорії 8 мільйонів – пенсіонери, а 2,7 мільйона продовжують працювати після пенсійного віку. Ще 4,8 мільйони – діти у віці до 15 років. Економічно активне населення становить 12 мільйонів осіб. З них 9,1–9,5 мільйонів мають зайнятість, тоді як 2,5–2,9 мільйонів знаходяться у стані безробіття [3].

Ці дані відображають значну частку економічно активного населення, яка знаходиться у стані безробіття здебільшого через воєнний стан і припинення діяльності багатьох підприємств України, що є однією з ключових проблем, які впливають на систему оплати праці в Україні та облік розрахунків з персоналом суб'єктів господарювання, які продовжили свою діяльність і мають адаптувати систему управління до існуючих реалій.

Виняткова роль обліково-аналітичного забезпечення в процесах управління спри-

чинює підвищену увагу до бухгалтерського обліку розрахунків з оплати праці як вагомого джерела інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства.

Об'єкти обліково-аналітичного забезпечення управління суб'єктами господарювання зображені на рис. 1.

Результативна економічна інформація, яка необхідна для ефективної діяльності суб'єктів господарювання, створюється за сприяння системи елементів методу бухгалтерського обліку з метою формування підґрунтя для прийняття дієвих управлінських рішень.

Діючими нормативно-правовими актами визначено аспекти трудових відносин та виплат персоналу щодо яких в системі бухгалтерського обліку генерується інформація задля належного обліково-аналітичного забезпечення системи управління суб'єктами господарювання.

Трудові відносини та порядок оплати праці в Україні регулюється Кодексом законів про працю України та Законом України «Про оплату праці». Однак, в умовах воєнного стану, організація праці та вимоги до оплати праці, як й інші сфери економічного життя країни, зазнали суттєвих змін. Ці зміни закріплені в Законі України від 15.03.2022 р. № 7160 «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного часу» [5], який в умовах воєнного стану має пріоритет над іншим законодавством у галузі праці, а тому норми законодавства про працю, які суперечать цьому закону не застосовуються.

Основні зміни у трудовому законодавстві торкнулися питань інформування населення та працівників, підстав припинення трудового договору, нарахування винагород та компенсацій в умовах воєнного часу, питання тривалості робочого дня, звільнення тощо [2].

Внаслідок окреслених змін зазнала значних коригувань організація обліку розрахунків з оплати праці. В результаті введення в дію закону № 7160 [5] мають місце деякі обмеження щодо конституційних прав громадян з праці та її оплати. Вагомими підставами змін в оплаті праці встановлено відсутність персоналу на робочих місцях (через евакуацію з території, де відбуваються військові дії тощо), а також внаслідок відсутності роботи або коштів на оплату праці робітників. Також, цим законом введено в дію норми, що обумовлюють переведення працівника, без його згоди, на іншу роботу, не передбачену трудовим договором, для ліквідації наслідків військових дій з оплатою праці не нижче середнього заробітку за попереднім місцем роботи тощо.

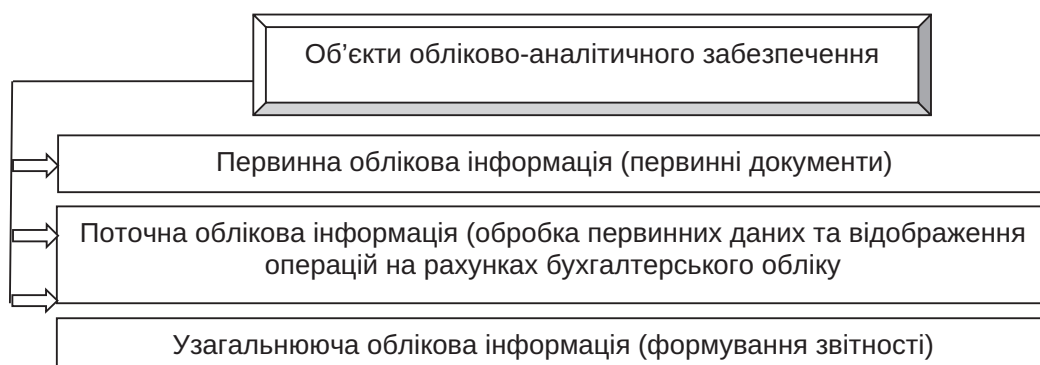
Зазначені зміни, які стосуються виплат персоналу, відображаються в системі бухгалтерського обліку:

- у первинних документах щодо розрахунків з оплати праці;
- під час відображення операцій з оплати праці на рахунках бухгалтерського обліку;
- в період формування звітності суб'єкта господарювання.

Забезпечення своєчасної виплати заробітної плати за якісно виконану роботу є актуальним питанням в умовах війни, яка триває, особливо для роботодавців, які зобов'язані захищати права громадян України. У зв'язку з військовими діями, однозначно існують певні проблеми, які виникли в процесі нарахування оплати праці працівникам.

Проаналізуємо проблемні питання, пов'язані з розрахунками з оплати праці персоналу в умовах воєнного стану, а також напрями їх розв'язання:

- у випадку мобілізації робітника потрібно видати наказ про його відсторонення

Рис. 1. Об'єкти обліково-аналітичного забезпечення управління суб'єктами господарювання

Джерело: сформовано авторами за матеріалами [4, с. 16]

від роботи на період проходження військової служби, однак за цей час обов'язково зберігається оплата праці робітнику в межах середньої заробітної плати;

– працівнику підприємства надано статус біженця – у такому разі працівники, які не з'являються на роботі через обставини, зумовлені бойовими діями, або не можуть вийти на роботу через пряму загрозу їхньому життю та здоров'ю, не можуть бути звільненими згідно КЗпП України, а якщо трудові обов'язки можливо виконувати дистанційно, працівник може і надалі працювати та отримувати за це належну винагороду;

– відсутність з об'єктивних причин посадової особи, яка володіє правом другого підпису, за таких обставин розрахунки можуть здійснюватися за фактом першого підпису;

– якщо з працівником відсутній зв'язок, у такому випадку до в'яснення причини та обставин відсутності, за ним повинна зберігатися відповідна посада, а трудові відносини не мають права бути розірваними, але слід зауважити, що впродовж його відсутності стаж не зараховується й оплата праці не нараховується [1].

Внаслідок наведеного, методологічні засади щодо відображення розрахунків з оплати праці в системі бухгалтерського обліку доцільно окреслити наступним чином:

– визнання та оцінка розрахунків з оплати праці в умовах воєнного стану;

– методологічні інструменти щодо обліку виплат персоналу;

– процедури, що базуються на принципах бухгалтерського обліку, застосовуються для висвітлення інформації щодо розрахунків з оплати праці на підприємстві.

Також, для формування обліково-аналітичного забезпечення потрібно враховувати соціально-економічні виклики не лише у внутрішньому, а й у зовнішньому середовищі, які не відображаються у системі бухгалтерського обліку, проте можуть вплинути на ефективність господарської діяльності підприємства.

Вплив глобальних економічних та соціальних факторів на систему оплати праці в Укра-

їні у контексті воєнного стану є надзвичайно складним та має різноманітні відтінки. Незважаючи на труднощі, які виникають у зв'язку з воєнним станом, існують ефективні шляхи вирішення проблем, пов'язаних з оплатою праці.

Зокрема, необхідно активно впроваджувати заходи для створення додаткових програм соціального захисту, підтримки виробництва та створення нових робочих місць, а також надання фінансової підтримки для суб'єктів господарювання.

В світлі теорії компенсації витраченої праці компенсація персоналу поділяється на заробітну плату і соціальні виплати, пільги та послуги, комплексне відображення яких для потреб управління здійснюється в системі бухгалтерського обліку. Інформація сформована в результаті облікового відображення зазначених виплат є чинником впливу на прийняття рішень щодо створення умов, за якими поведінкові аспекти найманих працівників якнайбільше відповідали цілям підприємства. Результатом належної організації та ведення бухгалтерського обліку розрахунків з оплати праці є підвищення ефективності господарської діяльності підприємства обумовлене дієвим управлінням мотиваційного потенціалу.

Висновки. Для того, щоб ефективно організувати облік розрахунків з оплати праці, суб'єкти господарювання повинні враховувати зміни в законодавстві, використовувати нові методи контролю трудових відносин і приймати ефективні рішення щодо всіх проблем, пов'язаних з оплатою праці працівників. Незважаючи на складні обставини, роботодавці зобов'язані виплачувати заробітну плату у суворій відповідності до чинного законодавства.

Розвиток особистості в контексті соціально-трудова відносин, зміна акцентів щодо виплат працівникам внаслідок сучасних економічних та соціальних викликів, обумовили підвищення значущості їх відображення в системі бухгалтерського обліку, зокрема враховуючи поширення процесів соціалізації економіки, що передбачає перспективи для подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Криворот О. Г., Мельянова Л. В. Проблеми обліку оплати праці в умовах воєнного стану. 2023 URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/18848/1/05_%20INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-IN-MODERN-SCIENCE-23-25.10.23.pdf#page=367 (дата звернення: 10.05.2024).

2. Гуренко Т. О. Облік оплати праці та трудові відносини у воєнний період. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 36. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1153/1111> (дата звернення: 12.05.2024).

3. Судаков М., Лісогуб Л. Ринок праці України 2022–2023: стан, тенденції та перспективи. 2023. URL: <https://solidarityfund.org.ua> > ebrd_ukraine-lm-1 (дата звернення: 10.05.2024).

4. Оляднічук Н. В., Підлубна О. Д. Обліково-аналітичне забезпечення економічної діяльності суб'єктів підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2020. Вип. 33. Ч. 2. С. 16–21.

5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного часу: Закон України від 15.03.2022 р. N 7160 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 10.05.2024).

REFERENCES:

1. Kryvorot O. H., Meliankova L. V. (2023). Problemy obliku oplaty pratsi v umovakh voiennoho stanu [Problems of payroll accounting in the conditions of martial law]. Available at: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/18848/1/05_%20INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-IN-MODERN-SCIENCE-23-25.10.23.pdf#page=367 (accessed May 10, 2024).

2. Hurenko T. O. (2022). Oblik oplaty pratsi ta trudovi vidnosyny u voiennyi period [Payroll accounting and labor relations during the wartime period]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 36. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1153/1111> (accessed May 12, 2024).

3. Sudakov M., Lisohub L. (2023). Rynok pratsi Ukrainy 2022–2023: stan, tendentsii ta perspektyvy [Labor market of Ukraine 2022–2023: state, trends and prospects]. Available at: <https://solidarityfund.org.ua> > ebrd_ukraine-lm-1 (accessed May 10, 2024).

4. Oliadnichuk N. V., Pidlubna O. D. (2020). Oblikovo-analitychne zabezpechennia ekonomichnoi diialnosti subiektiv pidpriemnytstva [Accounting and analytical support of the economic activity of business entities]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Serii: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 33, no. 2, pp. 16–21. (in Ukrainian)

5. Pro orhanizatsiiu trudovykh vidnosyn v umovakh voiennoho chasu: Zakon Ukrainy vid 15.03.2022 r. N 7160 / Verkhovna Rada Ukrainy [On the organization of labor relations in wartime conditions: Law of Ukraine dated March 15, 2022 no. 7160 / Verkhovna Rada of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (accessed May 10, 2024).